

hősével s hősnőjével sem lesz megelégedve. Amaz a szélhámosság meggyét érinti apropos szerelmi vallo-másaival s egy régi és új szerelem közt hihetetlen férfiatlansággal, csaknem szánalmasan ing-leng, emez oly ártatlan és szűzies, hogy egy előtte ismeretlen fiatalember táskáját nem áttalja eltulajdonítani. Az ilyen jellemhibákat Csathó sok szépség-flastrommal ragasztja be, de hőseit szebbé nem teszi velök.

Sokkal több írói becsvágyra mutat Dobosi Pécsi Mária regénye: *Antoni Dániel*. Egy nagy, szinte nem e világra való szerelem rajzát kapjuk itt, melyben a regényhős szatócsnál lesz emberré, hogy aztán szerelme tárgya elvesztésével a szatócsnál is mélyebbre süllyedve elpusztuljon. A jellemrajz a regényben kezdetleges: az író nő típusokat ad, nem egyéneket. Trafikosa, jósnője olyan, mint minden más trafikosa és jósnő a főalakjában is alig látunk egy-két tulajdonságnál többet. Az író nő többet beszél alakjairól, mint amennyit azok beszélnek és tesznek s ha végre cselekvésre kényszeríti őket: cselekvésük messze jár a valószínűségtől. Mintha a regény nem is az életnek, csak az élet egy darabjának ismeretén épülne: legnagyobb részében légiés, elméleti. E fogyatkozások dacára is ez a regény kötheti le leginkább az olvasó érdeklődését. Vannak fejezetei, melyek, úgy látszik, a szerző élményeit tükrözik s ezek megragadóak. Különösen a zárdai jelenet s a hősnő haldoklásának jelenete válik ki. Ki kell emelnünk az író nő böleselő hajlamát s ennek termékeképpen több szép gondolatát; nemes életszempontjait, mely utóbbiak arra vallanak, hogy az emberi szellem legjobbjainál időzött. Eleven elbeszélő modora épp oly lebilincselő, mint egyéni stílusa s egész regényén előmlő lírája. Dobosi Pécsi Mária e könyve után az olvasó valószínűleg nemcsak következő munkái elé néz kíváncsisággal, de előbb megjelent regényét is felkutatja érdeklődése.

Erkölcsei szempontból kevésbé előkelő, de világi szempontból annál fényesebb körbe visz egy másik regény: Bónyi Adorján *Szomjúság* c. könyve. Itt társaságok, látogatók, autók, esték, színházak s kábító illatszerek vannak napirenden, de a hősnőt mindez nem elégíti ki, mert

pénzsovár, törtető, közönséges férje mellett egy nagy érzés marja szívét: a szomj valami végtelen nagy szerelem után. Ezt a nagy szerelmet aztán meg is találja egy költő szerelmében, aki tévedésből címezi hozzá érzéseit, mert régi bálványképét, kit éveken át nem látott, valami csodálatos hasonlatosság következtében benne véli fölismereni. A hősnő bele-megy a játékba, szeszélyből, hiúságból, de pórul jár, mert egy találka alkalmával a költő, hogy, hogy nem, rájön (az író elfeledte megírni, hogyan?), hogy a nő nem az ő régi ideálja. Faképnél hagyja a megalázott s most már lassanként mind szerelmesebbé váló asszonyt, hogy aztán még egyszer megalázza s végül, mikor az már kellemetlen férjé-től is elvált, mégis karjaiba zárja. — A regény mesterkéltséget ellenére is jól indul s érdekes bonyodalomra is ad alkalmat, megoldása azonban oly villámszerűen meglepő, hogy hatásában kómikus. Az utolsó jelenet egyáltalán nincs exponálva; az író annyira belemerült hősnője lelki rajzába, hogy hőstét elfeledte szerepére előkészíteni. Az asszony jellemzésében is több következetlenség van (ilyen pl., hogy megúnt udvarlójának akkor adja oda magát, mikor legjobban szerelmes másba); az író azzal az olcsó eszközzel igyekszik őt menteni, hogy férjét a lehető legembertelenebb szörnynek rajzolja. Az egész regény arra vall, hogy szerzőjének nem volt ideje tárgyát egészében kidolgozni: innen van tán, hogy a regény utolsó fele nyers, vázlatos, elnagyolt. Pedig aki helyzetet úgy ki tud használni s férfit, nőt oly éles világításba tenni, mint a regény első fejezetében, s akinek nemcsak törekvése, de több helyt megvillanó adománya is a pszichológiai részlet-rajz, attól az olvasó méltán várhat egész munkát.

Hartmann János.

Tolnai Vilmos: Bevezetés az irodalomtudományba. (Füzgetenberger-féle könyvkereskedés, 170 l.) Irodalomtörténet-elméleti munkákban szükséges irodalmunk az igaz nyereség értékelésével fogadhatja Tolnai Vilmos könyvét. Nemcsak azért, mert az nem európai szakirodalomba, — melynek ma éppen egyik legnagyobb problémája az irodalomtörténetnek sajátos jellegű és öncélú tulománnyá

történi felépítése, — méltó módon kapcsolódik bele magyar részről, hanem azért is, mert első, e területről való összefoglaló munka lévén, nagy könnyítést és eligazítást jelent az irodalomtudománnyal foglalkozók, vagy foglalkozni készülők számára. Valódi bevezető kalauz. Tájékoztató a kérdés körébe vágó minden fontosabb alaptényezőről; tudományos szempontból megnyugtató bibliográfiával, tiszta és világos magyarsággal kiképzett szaknyelven fejti ki ennek a nálunk egészen újszerű tudománynak a mibenlétét. Éppen mert bevezetésnek készült, nem lehet célja az utolsó részletig menő eredetiség. Magának az egész kérdésnek a belső természete, mely mögött az emberi gondolkodás történetének nem egy fejezete áll, kizárná azt. Tolnai Vilmosnak minden — és igen helyes — iyekezete az volt, hogy világos alapfogalmakat adjon és ezzel a szolid s nálunk újabban oly ritka útravalóval tájékoztasson az irodalomtudomány történelmi fejlődésének mai helyzetéről.

Tárgyalása két főrésze oszlik. Az elsőben magával az irodalommal, a másodikban az irodalom tudományával foglalkozik. Bővebb, sikerültebb a második rész, s gyakorlati rendeltetése lévén a könyvnek, sürgősebb szükségletet elégít is ki.

Ez utóbbi rész maórá az irodalomtudományt, majd szerédtudományait ismertetvén egyenkint, áttér voltaképeni céljára: az irodalomtudományi vizsgálat módszerének alapos tárgyalására. E fejezetből tanulhat legtöbbet a kezdő, s a szakember is szívesen fordul tudományos gyakorlatának ily világos és teljes elemzését, mely sorra veszi a filológiai és összehasonlító, majd a történelmi, lélektani és esztétikai vizsgálat kategóriáit, s mindegyiken belül meghatározza a speciális teendőket, megjelöli az eljárási lehetőségeket. Természetes, hogy a gyakorlatban nem különíthetők el ily meretben a vizsgálat szempontjai; s bizonyára van az irodalomtörténetnek saját, osztatlan céljához mért módszere is: de a módszeres eljárási elsajátításához igen is hozzátartozik e szempontokkal való külön-külön megismerkedés. A felsorolt vizsgálati szempontok közül Tolnai könyvében szükségesnek a filológiaiak kellett legjelésebb kifejtést nyernie, aminthogy a szerző tudomá-

nyos gyakorlata is annak a körében legerősebb. Mindaz, ami a *szöveg* vizsgálatával függ össze, ami tehát tulajdonképeni filológiai művelet, az ő érdeklődésének mindenkor kedvenc tárgya volt.

Az eddigiekben mellőzött első rész az irodalom fogalmával s az irodalmi élet jelenségeivel foglalkozik. Ez lenne voltaképp az egész gondolatmenet filozófiai megalapozása. Ez idő szerint, sajnos, még hiányzanak ilyenmű rendszerezés kiforrott előkészületei. Tolnai könyvében így e szakasz nem juthat tárgya szerinti jelentőséghez. A főrészen alkalmazott rendező-elvet (mely abban áll, hogy az irodalommal való foglalkozás közben felmerülhető fogalmakat és alakításokat tárgyi körök szerint osztályozva ismerteti s megtanítja róluk egyenkint a megtaníthatót), már ezen a szakaszon elkezdi. Ennél fogva itt is, mint amott, megkánja az olvasó a tudnivalókat, s ez már jelentékeny lépés a végső cél felé, melyhez újabb kiadásokban a szerzőnek alkalma lesz még közelebb jutni: t. i. az egész anyagnak valamelyes filozófiai, belső szükségyszerűségéből felépítendő szerves rendszerébe. Könyve mostani alakjában inkább általános tudomány-elemtant nyújt, erősen hajlót az irodalomtörténetnek ténytudományként való felfogásához, kevesebb érdeklődéssel az irodalmi anyag szellemtörténelmi jelentősége és genetikus levezetése iránt. Ő maga tudja legjobban, hogy sem a történeti, sem az esztétikai álláspont nem eleendő ma már az irodalom megértéséhez, s vannak kísérletek, melyek új módszerekkel próbálnak közelebb jutni a probléma megoldásához (Sauer, Nadler, stb.). S egy következő kiadásban szívesen látnók ilyenmű kísérletek ismertetését is. Örüljünk azonban, hogy meg van törve a jég.

Égész tudományos egyénisége mintegy kijelölte őt e feladatra. Az irodalomtörténet s a szomszédos tudományok területén egyaránt otthonos; érdeklődése igen sokoldalú, adatgyűjtőnek fíradhatatlan, kommentátornak kitünő, szaktudományának egyik legtapasztaltabb s legkedveltebb tanára. Azon fogalmakat, melyekből egykor fel kell épülnie az irodalomtudomány rendszerének, ez idő szerint aligha tudta volna más teljesebb adat-készlettel

felszerelni s megvilágítani. Előadását ezúttal is szívesen fűszerezi tudós kuriózumokkal. Rég érzett szükségletet elégít ki műve, nemcsak tanárok és tanulók fogadhatják örömmel, hanem bízvást fordulhat hozzá okulás végett bárki, aki irodalmi műveltségének tudatosítására törekszik.

— s — s.

Dr. Czakó István: *A világsajtó multja és jelene.* Előszóval ellátta Horváth Jenő. (Külgügyi Könyvtár VII.) Platon a politikával foglalkozóknak azt ajánlotta, hogy tanulmányozzák gondosan a népgyűlésnek, „ennek a nagy, szilaj állatnak” tulajdonságait, tapasztalják ki, milyen a természetete, mik a vágyai, mikor szelíd, mikor vad, hogyan lehet rá hatni? Akkor még nem volt sajtó, akkor a politikát még nem a szerkesztőségi szobákban csinálták, hanem a piazcon. A mai politikusoknak talán Platon is elsősorban a sajtó tanulmányozását ajánlaná figyelmükbe. Azoknak pedig, kik a magyar sorsot irányítják, bizonyára egyenesen kötelességükké tenné a világsajtó beható ismeretét.

A világsajtó szó is már valahogy ellenségesen hangzik a magyar fülnek. Nem ok nélkül, mert mi a bőrünkön éreztük és érezzük annak a szállóigének igazságát, hogy a sajtó nagyhatalom. Katonáinkat nem az entente fegyverei győzték le, hanem az entente zsoldjában álló sajtó ólombetűi. Csak el kell olvasni a három évvel ezelőtt megjelent angol beszámolásban — *Secrets of Crewe House* — a Northcliffe-féle sajtópropaganda szervezésére és működésére vonatkozó utólagos leleplezéseket. Messzelátó ellenségeink a legnagyobb gonddal állapították meg azokat az elveket, melyeknek alkalmazásával azután a központi hatalmak ellenállását letörték. Ma a százféléképen kínzott legyőzöttek az a besapottság keserű érzésével gondolhatnak azokra a szép jelszavakra, melyekkel a „világsajtó” annak idején gúzsba kötötte erejüket.

Czakó Istvánnak nagy gondnal összeállított könyve nem szoros értelemben vett sajtópolitikával foglalkozik, hanem inkább az e téren való tájékozódáshoz szükséges tudnivalókat tartalmazza. A bevezető fejezetek után, melyek röviden a világsajtó történetét, a sajtópropaganda

és sajtópolitika fontosságát tárgyalják, következik a könyv tulajdonképeni törzse: a világ összes országainak — köztük legrészletesebben Magyarországának — sajtóviszonyait tárgyaló fejezetek, a nevezetesebb sajtótermékek felsorolásával.

A magyar külgügyi társaság nagy szolgálatot tett Czakó könyvének kiadásával, mert így a magyar közönség megismerheti azt a sokat emlegetett, de csak kevesektől tanulmányozott mechanizmust, amire külső és belső ellenségeink lépten-nyomon hivatkoznak. Ha Csonka-Magyarországot valaha Magyarországgá akarjuk tágítani, akkor ismernünk kell ellenségeinket és barátainkat. A világsajtó ma általában véve ellenségünk: a magyar reményeket teljesen letérni óhajtók félelmetes harci eszköze. Ez soká így nem maradhat: ilyen hatalmas ellenféllel a nagy német nép sem tudott megbirkózni. Nekünk a világsajtót barátunkká kell tennünk, mint ahogyan régebben, pár évtizeddel előbb csakugyan barátunk volt. Mert igaz ugyan, hogy a magyar föltámadásnak legbiztosabb záloga a magyar erő, de a magyar erő csak akkor acélozódhatik ebben a fojtogató gyűrűben ellenállhatatlanná, ha a népek közvéleménye, a világsajtó rokonszenve is támogatja szabadságharcát.

— i. — f.

Dalmady Győző költeményei. (Kiadja a Kisfaludy-Társaság. Budapest. Év.n.) A Kisfaludy-Társaság kegyeletének szép jele ez a kötet, melyben a hét évvel ezelőtt elhunyt s félszázadon át buzgó és érdemes tagjának verseiből kötött bokrétát a mai kor számára. Ez a kor, mely könnyedén és szórakozottan halad el a multnak Dalmady költszeténél sokkal nagyobb értékei mellett is, aligha fogja különösebb figyelmére méltatni ezt a szerény ajándékot, de az irodalmunkat igazán szerető és gondosan vizsgáló keveseknek bizonyára kedves lesz.

Dalmady, noha működése átnyúlik a huszadi századba, tulajdonképen a hatvanas és hetvenes évek költője nemzedékéhez tartozott. Ekkor hatott legjobban s verseit is ekkor gyűjtötte össze (1876). Ilyen teljes gyűjteményüket azóta sem adta, csak hazafias versei láttak napvilágot külön kötetben (1894). Ez azóta